

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

19 septembrie 2006*

Graham J. Wilson

împotriva

Ordre des avocats au barreau de Luxembourg

(cerere pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare, introdusă de Cour administrative)

„Libertatea de stabilire — Directiva 98/5/CE — Exercitarea cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care a fost obținută calificarea — Condiții de înregistrare la autoritatea competentă din statul membru gazdă — Verificarea în prealabil a nivelului de cunoaștere al limbilor statului membru gazdă — Căi de atac în drept intern”

Cauza C-506/04

În cauza C-506/04,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare, în temeiul articolului 234 CE, introdusă de Cour administrative (Luxemburg) prin Decizia din 7 decembrie 2004, primită de Curte la data de 9 decembrie 2004, în procedura

Graham J. Wilson

împotriva

Ordre des avocats du barreau de Luxembourg,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnii V. Skouris, președinte, domnii P. Jann, C. W. A. Timmermans și A. Rosas președinți de cameră, domnii J.-P. Puissechet, R. Schintgen, K. Lenaerts (raportor), E. Juhász, E. Levits, A. Ó Caoimh și L. Bay Larsen, judecători,

avocat general: doamna C. Stix-Hackl,
grefier: doamna K. Sztranc-Sławiczek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 14 martie 2006,

după examinarea observațiilor prezentate:

– pentru domnul Wilson, de L. Lorang, avocat, domnul C. Vajda, QC și doamna V. Sloane, Barrister,

* Limba de procedură: franceza.

- pentru Ordre des avocats du barreau de Luxembourg, de C. Ossola și C. Kaufhold, avocați,
- pentru guvernul luxemburghez, de domnul S. Schreiner, în calitate de agent, asistat de L. Dupong, avocat,
- pentru guvernul francez, de doamna C. Bergeot-Nunes și domnul G. de Bergues, în calitate de agenți,
- pentru guvernul italian, de domnul I. M. Braguglia, în calitate de agent, asistat de domnul A. Cingolo, avvocato dello Stato,
- pentru Guvernul Regatului Unit, de doamna R. Caudwell, în calitate de agent, asistată de doamna M. Demetriou, Barrister,
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii A. Bordes și H. Støvlbæk, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 11 mai 2006,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare vizează interpretarea Directivei 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea (JO L 77, p. 36, Editie speciala în limba română: capitol 06 volum 03 p. 24 - 31).

2 Această cerere a fost prezentată în cadrul unui litigiu născut din refuzul Conseil de l'ordre des avocats du barreau de Luxembourg (denumită în continuare, „Conseil de l'ordre”) să îl înscrie pe domnul Wilson, ressortisant din Regatul Unit, în Tabelul avocaților ordinului din Luxemburg.

Cadrul juridic

Directiva 98/5

3 În temeiul articolului 2 alineatul (1) din Directiva 98/5:

„Orice avocat are dreptul să exercite cu caracter permanent activitățile menționate la articolul 5 în oricare alt stat membru, sub titlul profesional din statul membru de origine”.

4 Articolul 3 din Directiva 98/5, intitulat „Înregistrarea la autoritatea competentă”, dispune:

„1. Un avocat care dorește să profeseze într-un alt stat membru decât cel în care și-a obținut calificarea profesională este obligat să se înregistreze la autoritatea competentă din acel stat.

2. Autoritatea competentă din statul membru gazdă înregistrează avocatul pe baza prezentării unui certificat care atestă înregistrarea lui la autoritatea competentă din statul membru de origine.

Aceasta poate impune ca, atunci când este prezentat de către autoritatea competentă din statul membru de origine, certificatul să nu fie mai vechi de trei luni. Aceasta informează autoritatea competentă din statul membru de origine cu privire la înregistrare.

[...]"

5 Articolul 5 din Directiva 98/5 intitulat „Domeniul de activitate” enunță:

„1. Sub rezerva alineatelor (2) și (3), un avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine exercită aceleași activități profesionale ca și un avocat care profesează sub titlul profesional corespunzător din statul membru gazdă și poate, în special, să acorde consultanță juridică cu privire la dreptul din statul membru de origine, dreptul comunitar, dreptul internațional și dreptul din statul membru gazdă. În orice împrejurare, acesta trebuie să respecte normele de procedură aplicabile înaintea instanțelor naționale.

2. Statele membre care autorizează, pe teritoriul lor, o anumită categorie de avocați să întocmească acte care conferă competența de a administra bunurile persoanelor decedate sau de a constitui sau a transfera drepturi reale imobiliare care, în alt stat membru, sunt rezervate altor profesii decât aceea de avocat, pot exclude de la astfel de activități pe avocații care profesează sub un titlu profesional din statul membru de origine, conferit în unul dintre aceste din urmă state membre.

3. Pentru exercitarea activităților legate de reprezentarea și apărarea în justiție a unui client și în măsura în care dreptul statului membru gazdă rezervă aceste activități avocaților care profesează sub titlul profesional al aceluși stat, acesta din urmă poate impune avocaților care profesează sub titlurile profesionale din statele membre de origine să lucreze în colaborare fie cu un avocat care profesează înaintea instanțelor sesizate și care, atunci când este necesar, poate fi responsabil înaintea acesteia, fie cu un „*avoué*”, care își exercită profesia pe lângă instanța respectivă.

Cu toate acestea pentru a asigura buna funcționare a justiției, statele membre pot elabora norme speciale de acces la curțile supreme, cum ar fi utilizarea de avocați specializați”.

6 Articolul 9 din Directiva 98/5, intitulată „Motivare și căi de atac”, dispune:

„Deciziile de a refuza înregistrarea menționată la articolul 3 sau de a anula această înregistrare, precum și deciziile de pronunțare a sancțiunilor disciplinare trebuie motivate.

Aceste decizii pot face obiectul căilor de atac de drept intern”.

7 Articolul 10 din Directiva 98/5, intitulată „Asimilarea cu avocatul statului membru gazdă”, conține următoarele dispoziții:

„1. Un avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine și care își desfășoară activitatea efectiv și cu regularitate, pe o perioadă de cel puțin trei ani în statul membru gazdă, în domeniul dreptului aceluși stat, inclusiv dreptul comunitar, este exceptat de la îndeplinirea condițiilor prevăzute la articolul 4 alineatul (1) litera (b) din Directiva 89/48/CEE pentru a fi admis în profesia de avocat în statul membru gazdă. „Activitate desfășurată efectiv și cu regularitate” înseamnă exercitarea reală a activității, fără nicio altă întrerupere decât cele care rezultă din evenimentele vieții de zi cu zi.

[...]

3. Un avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine și care a desfășurat în mod efectiv și cu regularitate o activitate profesională în statul membru gazdă pe o perioadă de cel puțin trei ani, dar pe o perioadă mai scurtă în domeniul dreptului aceluși stat membru, poate obține de la autoritatea competentă din statul membru gazdă admiterea în profesia de avocat în statul membru gazdă și dreptul de a o practica sub titlul profesional corespunzător profesiei din acel stat membru, fără a fi obligat să îndeplinească condițiile prevăzute la articolul 4 alineatul (1) litera (b) din Directiva 89/48/CEE, în condițiile și în conformitate cu procedura descrisă mai jos:

a) autoritatea competentă din statul membru gazdă ia în considerare activitatea exercitată efectiv și cu regularitate în cursul perioadei prevăzute mai sus și orice cunoștințe și experiență profesională în dreptul statului membru gazdă, orice participare la cursuri și seminarii despre dreptul statului membru gazdă, inclusiv dreptul profesional și deontologia.

[...]"

Dreptul național

8 În temeiul articolului 5 din Legea din 10 august 1991 privind profesia de avocat (*Mémorial A 1991*, p. 1110, denumită în continuare „Legea din 10 august 1991”):

„Nicio persoană nu poate să profeseze activitatea de avocat dacă aceasta nu a fost înscrisă în Tabelul unui ordin al avocaților stabilit în Marele Ducat al Luxemburgului”.

9 Articolul 6 din Legea din 10 august 1991 dispune următoarele:

„(1) Pentru a fi înscris în tabel, este necesară:

- a) prezentarea garanției necesare a integrității.
- b) justificarea îndeplinirii condițiilor de admitere la stagiu.

În mod excepțional, Conseil de l'ordre poate să scutească persoanele care au efectuat stagiul profesional în statul de origine și care pot să ateste o practică profesională de cel puțin cinci ani, de anumite condiții de admitere la stagiu.

c) îndeplinirea condiției de a fi cetățean luxemburghez sau resortisant al unui stat membru al Comunităților Europene. Un candidat care este resortisant al unui stat care nu este membru al Comunității Europene poate fi scutit de această condiție de către Conseil de l'ordre, după ce a primit avizul ministrului de justiție și pe baza dovezii reciprocității din partea statului în cauză. Același lucru este valabil și pentru candidații care au statutul de refugiați politic și care au dreptul de azil în Marele Ducat al Luxemburgului.

(2) Înainte de a fi înscrisi pe tabelul avocaților, avocații candidați, pe baza prezentării de către Bâtonnier de l'Ordre sau de către reprezentantul său, depun în fața Cour de cassation (Curtea de Casație) următorul jurământ: «Jur să fiu fidel Marelui Duce, să mă supun Constituției și legilor

statului; să nu mă îndepărtez de respectarea cuvenită tribunalelor; să nu îndrum sau să apăr nicio cauză pe care nu o cred justă în sufletul și conștiința mea».”

10 Aceste condiții de înscriere au fost modificate de articolul 14 din Legea din 13 noiembrie 2002 de transpunere în dreptul luxemburghez a Directivei 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 pentru a facilita exercitarea cu titlu permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea și vizând: 1. modificarea Legii modificate din 10 august 1991 cu privire la profesia de avocat; 2. modificarea Legii din 31 mai 1999 privind sediul societăților (*Mémorial A* 2002, p. 3202, denumită în continuare „legea din 13 noiembrie 2002”).

11 Articolul 14 menționat anterior adaugă, în special, la articolul 6 alineatul (1) din Legea din 10 august 1991 punctul d), care impune următoarea condiție de înscriere:

„să stăpânească limba legislației și limbile administrative și juridice în sensul Legii din 24 februarie 1984 privind regimul limbilor”.

12 Limba de redactare a legislației este reglementată prin articolul 2 din Legea din 24 februarie 1984 privind regimul limbilor (*Mémorial A* 1984, p. 196) în termenii următori:

„Actele legislative și reglementările de executare sunt redactate în franceză. În cazul în care actele cu putere de lege și actele administrative sunt însoțite de o traducere, doar textul în franceză este cel autentic.

În cazul în care reglementări care nu au fost precizate la paragraful precedent sunt adoptate de către un organ al statului, de către comune sau de către organisme publice, într-o limbă, alta decât franceza, numai textul în limba utilizată de acest organ este autentică.

Prezentul articol nu derogă de la dispozițiile aplicabile în materie de convenții internaționale”.

13 Limbile de redactare în domeniile administrativ și juridic sunt reglementate de articolul 3 din Legea din 24 februarie 1984 privind regimul limbilor după cum urmează:

„În domeniul administrativ, contencios sau necontencios și în domeniul juridic se pot utiliza limbile franceză, germană sau luxemburgheză, fără a aduce prejudicii dispozițiilor speciale cu privire la unele domenii”.

14 Conform articolului 3 alineatul (1) din Legea din 13 noiembrie 2002, avocatul care a obținut calificarea într-un stat membru, altul decât Marele Ducat al Luxemburgului (numit în continuare „avocatul european”) trebuie să fi fost înscris în tabelul unuia dintre ordinele avocaților din acest stat membru din urmă pentru a putea să își exercite meseria acolo sub titlul său profesional de origine.

15 În temeiul articolului 3 alineatul (2) din aceeași lege:

„Conseil de l'ordre al avocaților din Marele Ducat al Luxemburgului, sesizat cu privire la cererea avocatului european de a putea să își practice meseria sub titlul profesional de origine, începe procedura de înscriere a avocatului european în Tabelul avocaților al acestui ordin în urma unei întâlniri care a permis Conseil de l'Ordre să verifice dacă avocatul european stăpânește cel puțin

limbile menționate la articolul 6 alineatul (1) litera d) din Legea din 10 august 1991 și având în vedere prezentarea părților vizate la articolul 6 alineatul (1) literele a), c) prima teză și d) din Legea din 10 august 1991, precum și atestarea înregistrării avocatului european în cauză la autoritatea competentă a statului membru de origine. [...]

[...]"

16 Conform articolului 3 alineatul (3) din Legea din 13 noiembrie 2002, deciziile de refuz a înscrierii vizată la alineatul (2) din acest articol trebuie să fie motivate și notificate în fața avocatului vizat iar acestea sunt susceptibile „să facă obiectul căilor de atac prevăzute de articolul 26 alineatul (7) și următoarele din Legea din 10 august 1991 urmărind condițiile și modalitățile precizate de acestea”.

17 Articolul 26 alineatul (7) din Legea din 10 august 1991 prevede, în special, în cazul în care se refuză înscrierea în tabelul unui ordin al avocaților, posibilitatea pentru cel în cauză să sesizeze Conseil disciplinaire et administratif (Consiliul disciplinar și administrativ).

18 Compunerea acestui organ este reglementată de articolul 24 din această lege, în termenii care urmează:

„(1) Se prevede prin prezenta lege crearea unui Conseil disciplinaire et administratif compus din cinci avocați înscriși pe lista I a avocaților dintre care patru sunt aleși cu majoritate relativă de Adunarea generală a Ordinului din Luxemburg și unul de Adunarea generală a Ordinului din Diekirch. Adunarea Generală a Ordinului din Luxemburg alege patru supleanți și Adunarea Generală a Ordinului din Diekirch un supleant. Dacă un membru efectiv este împiedicat să acționeze, este înlocuit de un supleant conform rangului de vechime al Ordinului din care acesta face parte iar, dacă supleanții din Ordinul său sunt împiedicați să acționeze, este înlocuit de un supleant din celălalt Ordin.

(2) Durata funcției membrilor este de doi ani începând cu data de 15 septembrie ulterioară alegerii lor. În cazul unui post vacant al unui membru efectiv sau al unui membru supleant, persoana care îl înlocuiește este cooptată de Conseil disciplinaire et administratif. Funcțiile membrilor efectivi și ale supleanților cooptați se încheie la data la care funcțiile membrului ales pe care îl înlocuiesc iau sfârșit. Membrii Conseil disciplinaire et administratif pot fi realeși.

(3) Conseil disciplinaire et administratif alege un președinte și un vice-președinte. În cazul în care președintele și vice-președintele sunt împiedicați să acționeze, Conseil disciplinaire et administratif este condus de un membru titular, cel cu cea mai mare vechime în funcție. Cel mai nou membru ales al Conseil face oficiul de secretar.

(4) Pentru a putea fi membru al Conseil disciplinaire et administratif, este necesar să se întrunească respectarea condiției de a fi de naționalitate luxemburgheză, înscris pe lista I a avocaților de cel puțin cinci ani și să nu fie membru al unui Conseil de l'ordre.

(5) Atunci când Conseil disciplinaire et administratif nu se poate constitui după cum a fost menționat, membrii săi sunt desemnați de Conseil de l'ordre din care aparțin membrii care urmează să fie înlocuiți”.

19 Articolul 28 alineatul (1) din Legea din 10 august 1991 prevede posibilitatea de a face apel la deciziile Conseil disciplinaire et administratif.

20 În versiunea anterioară Legii din 13 noiembrie 2002, alineatul (2) din acest articol dispunea după cum urmează:

„Se formează în acest sens un Conseil disciplinaire et administratif d’appel (Consiliul disciplinar și administrativ de apel) compus din doi magistrați de la Cour d’appel și de un assesseur-avocat (avocat-evaluator) înscris pe lista I a avocaților.

Membrii magistrați și supleanții lor, precum și grefierul aleși de Consiliu sunt numiți printr-o hotărâre a Marelui Duce, pe baza prezentării Cour supérieure de justice (Curții Supreme de Justiție) pentru o durată de doi ani. Indemnizațiile lor sunt fixate printr-o reglementare a Marelui Duce.

Avocatul-evaluator și supleantul acestuia sunt numiți printr-o hotărâre a Marelui Duce pentru o durată de doi ani. Aceștia sunt aleși de pe o listă formată din trei avocați înscriși pe lista I a avocaților de cel puțin cinci ani prezentată de fiecare Conseil de l’ordre pentru fiecare funcție.

Funcția evaluatorului este incompatibilă cu cea de membru al unui Conseil de l’ordre sau cu cea de membru al Conseil disciplinaire et administratif.

Conseil disciplinaire et administratif d’appel are sediul în incinta Cour supérieure de justice, unde este asigurat, de asemenea, serviciul de grefă”.

21 Articolul 28 alineatul (2) din Legea din 10 august 1991, astfel cum a fost modificat de articolul 14 din Legea din 13 noiembrie 2002, dispune de acum înainte:

„Se formează în acest sens un Conseil disciplinaire et administratif d’appel compus din doi magistrați de la Cour d’appel și din trei avocați-evaluatori înscriși pe lista I a tabelului avocaților.

[...]

Avocații-evaluatori și supleanții acestora sunt numiți printr-o hotărâre a Marelui Duce pentru o durată de doi ani. Aceștia sunt aleși de pe o listă formată din cinci avocați la Curte înscriși pe lista I a tabelului avocaților de cel puțin cinci ani, prezentată de fiecare Conseil de l’Ordre pentru fiecare funcție.

[...]

Conseil disciplinaire et administratif d’appel este condus de magistratul cu cea mai mare vechime.”

22 În temeiul articolului 8 alineatul (3) din Legea din 10 august 1991, astfel cum a fost modificat de articolul 14 V din Legea din 13 noiembrie 2002, tabelul avocaților din fiecare ordin cuprinde patru liste, și anume:

«1. Lista I: avocați care îndeplinesc condițiile de la articolele 5 și 6 și care au promovat examenul susținut la sfârșitul stagiului prevăzut de lege;

2. Lista II: avocați care îndeplinesc condițiile de la articolele 5 și 6;

3. Lista III: avocați onorifici;

4. Lista IV: avocați care practică sub titlul profesional de origine”.

Acțiunea principală și întrebările preliminare

23 Domnul Wilson, resortisant din Regatul Unit, este Barister. Acesta este membru al Baroului din Anglia și din Țara Galilor din anul 1975. Acesta își exercită profesia de avocat în Luxemburg din anul 1994.

24 La 29 aprilie 2003, domnul Wilson a fost convocat de Conseil de l'ordre pentru întâlnirea prevăzută la articolul 3 alineatul (2) din Legea din 13 noiembrie 2002.

25 Pe data de 7 mai 2003, domnul Wilson s-a prezentat la această întâlnire însoțit de un avocat luxemburghez, dar Conseil de l'ordre a refuzat ca acesta din urmă să asiste la întâlnirea menționată.

26 Prin scrisoarea recomandată din 14 mai 2003, Conseil de l'ordre i-a adus la cunoștință domnului Wilson refuzul de înscriere a acestuia în lista IV a avocaților care își exercită profesia sub titlul profesional de origine. Această decizie a fost motivată după cum urmează:

„Având în vedere că Conseil de l'Ordre v-a informat că nu este admisă asistența unui avocat, care nu este prevăzută prin lege, dumneavoastră ați refuzat să vă prezentați la întâlnire fără asistența lui [...]. Astfel, Conseil de l'Ordre nu a fost în măsură să verifice dacă dumneavoastră stăpâniți limbile în conformitate cu articolul 6 alineatul (1) litera (d) din Legea din 10 august 1991 [...]”

27 În această scrisoare, Conseil de l'Ordre l-a informat pe domnul Wilson că, „[î]n conformitate cu articolul 26 alineatul (7) din Legea din 10 august 1991, prezenta decizie poate să facă obiectul unei acțiuni introduse la cerere în fața Conseil disciplinaire et administratif (Cutia poștala nr. 575, L-1025 Luxembourg) într-un termen de 40 de zile începând cu data trimiterii prezentei scrisori”.

28 Prin cererea din 28 iulie 2003, domnul Wilson a introdus o acțiune în anulare împotriva acestei decizii de refuz în fața Tribunalului administrativ din Luxemburg.

29 Prin Hotărârea din 13 mai 2004, acest tribunal a declarat că nu are competența pentru audierea cauzei menționate.

30 Prin cererea primită la grefa Curții administrative în data de 22 iunie 2004, domnul Wilson a introdus o acțiune împotriva acestei hotărâri.

31 Instanța de trimitere afirmă că problema legată de procedura căilor de atac introdusă de legislația luxemburgheză care este în conformitate cu articolul 9 din Directiva 98/5 vizează direct problema legată de competența instanțelor administrative în vederea audierii litigiului din

acțiunea principală. În esență, aceasta se întrebă dacă există compatibilitate între dreptul comunitar și dispozițiile luxemburgheze care impun verificarea cunoștințelor lingvistice ale avocaților europeni care doresc să își exerseze profesia în Luxemburg.

32 În aceste condiții, Curtea administrativă a hotărât să amâne pronunțarea unei hotărâri și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 9 din Directiva 98/5 [...] trebuie să fie interpretat în sensul excluderii procedurii căilor de atac, astfel cum se prevede prin Legea din 10 august 1991, astfel cum a fost modificată de Legea din 13 noiembrie 2002?

2) Mai precis, reprezintă organele căilor de atac, precum Conseil disciplinaire et administratif și Conseil disciplinaire et administratif d'appel, „căi de atac în dreptul intern” în sensul articolului 9 din Directiva 98/5 și trebuie [acest articol] să fie interpretat ca excluzând o cale de atac care impune sesizarea unuia sau mai multor organe de acest fel înainte de a avea posibilitatea de a sesiza o „curte sau un tribunal” cu privire la o problemă de drept în sensul [articolului menționat anterior]?

3) Sunt autorizate autoritățile competente ale unui stat membru să supună dreptul unui avocat dintr-un [alt] stat membru de a exercita cu caracter permanent profesia de avocat sub titlul profesional din statul membru de origine în domeniile de activități specificate la articolul 5 din Directiva [98/5] la o cerință de a stăpâni limbile [acestui prim] stat membru?

4) În special, pot autoritățile competente să pună condiția ca acest drept de exercitare a profesiei să fie supus condiției ca avocatul să treacă un examen oral de limbă în toate (sau mai mult de una dintre) cele trei limbi principale ale statului membru gazdă pentru a permite autorităților competente să verifice dacă avocatul stăpânește cele trei limbi și, dacă acesta este cazul, care sunt garanțiile procedurale care se cer, dacă acestea există?”

Cu privire la prima și la a doua întrebare

Cu privire la competența Curții de a răspunde la aceste întrebări și cu privire la admisibilitatea acestora

33 Ordinul avocaților din baroului din Luxemburg susținut de guvernul luxemburghez, susține că primele două întrebări nu țin de competența Curții. Într-adevăr, prin acestea, instanța de trimitere solicită o interpretare a articolului 9 din Directiva 98/5 în lumina dispozițiilor naționale. Or, Curtea nu este competentă nici în a controla compatibilitatea dispozițiilor naționale cu dreptul comunitar, nici în a interpreta astfel de dispoziții.

34 Desigur că nu este de competența Curții să se pronunțe în cadrul unei proceduri introdusă în temeiul articolului 234 CE, privind compatibilitatea normelor de drept intern cu dispozițiile de drept comunitar (a se vedea, în special, Hotărârea din 7 iulie 1994, Lamaire, cauza C-130/93, Rec., p. I-3215, punctul 10). În plus, în cadrul sistemului de cooperare judiciară stabilit de articolul menționat anterior, interpretarea dispozițiilor naționale aparțin instanțelor naționale și nu Curții (a se vedea, în special, Hotărârea din 12 octombrie 1993, Vanacker și Lesage, cauza C-37/92, Rec., p. I-4947, punctul 7).

35 Pe de altă parte, Curtea este competentă în a furniza instanței naționale toate elementele de interpretare întemeiate pe dreptul comunitar care permit acesteia să aprecieze compatibilitatea normelor de drept intern cu reglementările comunitare (a se vedea, în special, Hotărârea Lamaire, citată anterior, punctul 10).

36 În prezenta cauză, primele două întrebări vizează o cerere de interpretare a articolului 9 din Directiva 98/5 care este destinată să permită instanței de trimitere constatarea compatibilității cu acest articol a procedurii căilor de atac instituită de legislația luxemburgheză. În consecință, acestea intră sub incidența competenței Curții.

37 Ordinul avocaților din baroul din Luxemburg pretinde, de altfel, că decizia de trimitere nu conține indicații asupra naturii, compunerii și modului de funcționare ale organelor căilor de atac din cauza principală, ceea ce poate să împiedice Curtea să dea un răspuns util instanței de trimitere în ceea ce privește primele două întrebări.

38 În această privință, trebuie să se amintească faptul că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, necesitatea unei interpretări a dreptului comunitar care să fie utilă pentru instanța națională impune definirea de către această instanță a cadrului factual și juridic în care sunt adresate întrebările sau, cel puțin, explicarea circumstanțelor factuale pe care sunt întemeiate aceste întrebări (a se vedea, în special, Hotărârea din 21 septembrie 1999, Albany, cauza C-67/96, Rec., p. I-5751, punctul 39 și Hotărârea din 11 aprilie 2000, Deliège, cauzele conexe C-51/96 și C-191/97, Rec., p. I-2549, punctul 30).

39 Informațiile din deciziile de trimitere nu trebuie doar să permită Curții să dea răspunsuri utile, ci, în egală măsură, trebuie să ofere guvernelor statelor membre, precum și altor părți interesate, posibilitatea de a prezenta observații în conformitate cu articolul 23 din Statutul Curții de Justiție. Este de competența Curții să se asigure că această posibilitate este protejată, având în vedere faptul că, în temeiul dispoziției citate anterior, numai deciziile de trimitere sunt notificate părților interesate (Hotărârea Albany, citată anterior, punctul 40 și Hotărârea din 12 aprilie 2005, Keller, cauza C-145/03, Rec., p. I-2529, punctul 30).

40 În prezenta cauză, pe de-o parte, reiese din observațiile prezentate de către părțile din acțiunea principală, guvernele statelor membre și Comisia Comunităților Europene că aceștia și-au putut exprima, în mod eficient, punctele de vedere cu privire la primele două întrebări.

41 Pe de altă parte, Curtea consideră informațiile care apar în decizia de trimitere și observațiile prezentate suficiente pentru a putea să răspundă, în mod util, la întrebările puse.

42 Din cele de mai sus rezultă că este necesar ca Curtea să răspundă la primele două întrebări.

Cu privire la fond

43 Prin primele două întrebări, care trebuie să fie considerate împreună, instanța de trimitere cere Curții, în esență, să interpreteze noțiunea de cale de atac în dreptul intern în sensul articolului 9 din Directiva 98/5, având în vedere o procedură a unei căi de atac, precum cea prevăzută prin reglementarea luxemburgheză.

44 În această privință, este necesar să se amintească faptul că articolul 9 din Directiva 98/5 dispune că deciziile date de autoritățile competente din statul membru gazdă care refuză

înregistrarea unui avocat care dorește să își exercite profesia pe teritoriul aceluia stat sub titlu profesional din statul de origine trebuie să facă obiectul căii de atac în dreptul intern.

45 Din această dispoziție rezultă că statele membre sunt obligate să ia măsuri pentru îndeplinirea unui anumit grad de eficacitate în scopul atingerii obiectivului Directivei 98/5 și să facă astfel încât drepturile oferite să poată să fie în mod efectiv invocate în fața instanțelor naționale de persoane în cauză (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 15 mai 1986, Johnston, cauza 222/84, Rec., p. 1651, punctul 17).

46 Așa cum au subliniat guvernul francez și Comisia, controlul jurisdicțional impus de dispoziția menționată anterior reprezintă enunțarea unui principiu general de drept comunitar care rezultă din tradițiile constituționale comune statelor membre și care, de asemenea, a fost stabilit prin articolele 6 și 13 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (a se vedea în special, Hotărârea Johnston, citată anterior, punctul 18; Hotărârea din 15 octombrie 1987, Heylens și alții, cauza 222/86, Rec., p. 4097, punctul 14; Hotărârea din 27 noiembrie 2001, Comisia/Austria, cauza C-424/99, Rec., p. I-9285, punctul 45 și Hotărârea din 25 iulie 2002, MRAX, cauza C-459/99, Rec., p. I-6591, punctul 101).

47 În scopul garantării unei protecții jurisdicționale efective a drepturilor prevăzute de Directiva 98/5, instanța chemată să judece acțiunile împotriva deciziilor de refuz a înscrierii, prevăzută la articolul 3 din această directivă trebuie să corespundă noțiunii de instanță în sensul definit de dreptul comunitar.

48 Această noțiune a fost circumscrisă jurisprudenței Curții cu privire la noțiunea de instanță națională în sensul articolului 234 CE, prin enunțarea unui anumit număr de criterii pe care trebuie să le îndeplinească instanța în cauză, precum înființarea legală, permanența, caracterul obligatoriu al sesizării, natura contradictorie a procedurii și aplicarea normelor de drept (a se vedea, în acest sens, în special, Hotărârea din 30 iunie 1966, Vassen-Göbbels, cauza 61/65, Rec., p. 377, 395 și Hotărârea din 17 septembrie 1997, Dorsch Consult, cauza C-54/96, Rec., p. I-4961, punctul 23) precum și independența și imparțialitatea (a se vedea, în acest sens, în special, Hotărârea din 11 iunie 1987, Pretore di Salò/X, cauza 14/86, Rec., p. I-2545, punctul 7; Hotărârea din 21 aprilie 1988, Pardini, cauza 338/85, Rec., p. 2041, punctul 9 și Hotărârea din 29 noiembrie 2001, De Coster, cauza C-17/00, Rec., p. I-9445, punctul 17).

49 Noțiunea de independență, care este inerentă misiunii de judecător, implică, înainte de toate, ca instanța vizată să aibă calitatea de terț în raport cu autoritatea care a adoptat decizia căreia i se aplică acțiunea (a se vedea, în acest sens, în special, Hotărârea din 30 martie 1993, Corbiau, cauza C-24/92, Rec., p. I-1277, punctul 15 și Hotărârea din 30 mai 2002, Schmid, cauza C-516/99, Rec., p. I-4573, punctul 36).

50 De altfel, aceasta presupune două aspecte.

51 Primul aspect, extern, presupune ca instanța să fie protejată de intervențiile sau de presiunile exterioare susceptibile să pună în pericol independența hotărârii membrilor săi în ceea ce privește cauzele prezentate în fața acestora (a se vedea, în acest sens, Hotărârea din 4 februarie 1999, Köllensperger și Atzwanger, cauza C-103/97, Rec., p. I-551, punctul 21 și Hotărârea din 6 iulie 2000, Abrahamsson și Anderson, cauza C-407/98, Rec., p. I-5539, punctul 36; a se vedea, de asemenea, în acest sens, Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, Campbell și Fell împotriva Regatului Unit din 28 iunie 1984, seria A nr. 80, § 78). Această indispensabilă libertate

față de anumite elemente exterioare cere anumite garanții care să asigure protecția persoanei față de cei care au datoria de a pronunța hotărârea, precum inamovibilitatea (a se vedea, în acest sens, Hotărârea din 22 octombrie 1998, Jokela și Pitkäranta, cauzele conexe C-9/97 și C-118/97, Rec., p. I-6267, punctul 20).

52 Al doilea aspect, intern, este legat de noțiunea de imparțialitate și vizează distanța egală prin raport la părțile în litigiu și a intereselor acestora cu privire la obiectul litigiului. Acest aspect impune respectarea principiului obiectivității (a se vedea în acest sens, Hotărârea Abrahamsson și Anderson, citată anterior, punctul 32) și absența oricărui interes în soluționarea acțiunii principale extpând stricta aplicare a normei de drept.

53 Aceste garanții de independență și de imparțialitate cer existența unor norme, în special cu privire la compunerea instanței de judecată, numirea, durata funcțiilor, precum și cauzele abținerii, ale recuzării și ale revocării membrilor săi, care să permită îndepărtarea oricărei îndoieli legitime, în opinia persoanelor de drept privat, în ceea ce privește impermeabilitatea instanței menționate anterior cu privire la factorii externi și neutralitatea prin raportare la interesele pe care le are (a se vedea, în această privință, hotărârile citate anterior, Hotărârea Dorsch Consult, punctul 36; Hotărârea Köllensperger și Atzwanger, punctele 20-23, precum și Hotărârea De Coster, punctele 18-21; a se vedea, de asemenea, în acest sens, Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, De Cubber împotriva Belgiei din 26 octombrie 1984, seria A, nr. 86, § 24).

54 În prezenta cauză, compunerea Consiliului disciplinair et administratif, astfel cum a fost fixată de articolul 24 din Legea din 10 august 1991, este caracterizată de prezența exclusivă a avocaților de naționalitate luxemburgheză, înscriși în lista I a tabelului avocaților – adică lista avocaților care practică sub titlul profesional luxemburghez după ce au trecut examenul de încheiere a stagiului – și aleși de adunările generale ale ordinului avocaților din Luxemburg și din Diekirch.

55 În ceea ce privește Consiliul disciplinair et administratif d'appel, modificarea adusă articolului 28 alineatul (2) din Legea din 10 august 1991 prin articolul 14 din Legea din 13 noiembrie 2002 conferă o influență mai mare membrilor evaluatori care trebuie să fie înscriși pe aceeași listă și sunt prezentați de Consiliu fiecărui ordin vizat la punctul precedent al prezentei hotărâri, în raport cu magistrații de profesie.

56 Așa cum a afirmat avocatul general la punctul 47 în concluziile sale, Consiliul de l'ordre al cărui membri, în temeiul articolului 16 din Legea din 10 august 1991, sunt avocați înscriși pe lista I a tabelului avocaților, consideră astfel deciziile sale de refuzare a înscrierii unui avocat european supuse controlului, în primă instanță, al unui organ compus exclusiv din avocați înscriși pe aceeași listă și, în etapa de apel, al unui organ compus în proporție majoritară din astfel de avocați.

57 Un avocat european al cărui înscriere pe lista IV a tabelului avocaților a fost refuzată de Consiliul de l'ordre are, în aceste condiții, motive legitime să se teamă că, după caz, totalitatea sau majoritatea membrilor acestor organe manifestă un interes contrar intereselor acestuia, adică cel de a confirma decizia de îndepărtare de pe piața muncii a unui concurent care și-a dobândit calificarea profesională într-un alt stat membru, și să suspecteze o afectare negativă a echidistanței referitoare la interesele în cauză (a se vedea, în acest sens, Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, Langborger împotriva Suediei din 22 iunie 1989, seria A nr. 155, § 35).

58 Regulile de compunere a organelor precum cele din cauza principală nu par totuși de natură să ofere o garanție suficientă de imparțialitate.

59 Contrar declarației Ordinului avocaților din Baroul din Luxemburg, temerile legate de regulile de compunere nu vor putea fi corectate de posibilitatea unui recurs în casație stipulată de articolul 29 alineatul (1) din Legea din 10 august 1991 împotriva hotărârilor adoptate de Conseil disciplinaire et administratif d'appel.

60 Într-adevăr, cu toate că articolul 9 din Directiva 98/5 nu exclude înaintarea prealabilă a unei acțiuni înaintea unui organ care nu este de natură jurisdicțională, acesta nici nu prevede că o cale jurisdicțională poate fi deschisă persoanei interesate doar după epuizarea tuturor celorlalte căi. În orice caz, în ipoteza în care o acțiune în fața unui organ care nu este de natură jurisdicțională este prevăzută prin legislația națională, articolul 9 menționat anterior impune accesul efectiv și într-un timp rezonabil (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 15 octombrie 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, cauzele conexe C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P - C-252/99 P și C-254/99 P, Rec., p. I-8375, punctele 180-205 și 223-234) la o instanță, în sensul dreptului comunitar, competentă să se pronunțe atât în fapt, cât și în drept.

61 Astfel, independent de răspunsul la întrebarea dacă trecerea prealabilă prin două organe care nu sunt de natură jurisdicțională este compatibilă cu impunerea unui termen rezonabil, competența Curții de casație a Marelui Ducat al Luxemburgului a fost limitată la problemele de drept, astfel încât nu dispune de jurisdicție deplină (a se vedea, în acest sens, Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, Incal împotriva Turciei din 9 iunie 1998, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-IV, p 1547, § 72).

62 Având în vedere cele menționate anterior, este necesar să se răspundă la primele două întrebări în sensul că articolul 9 din Directiva 98/5 trebuie să se interpreteze în sensul că acesta se opune unui proceduri de atac în cadrul căreia decizia de refuzare a înscrierii vizată la articolul 3 din directiva menționată trebuie să fie contestată, în primă instanță, în fața unui organ format exclusiv din avocați care își exercită activitatea sub titlul profesional din statul membru gazdă de origine și, în apel, în fața unui organ format în majoritate de astfel de avocați, în timp ce recursul în casație în fața unei instanțe supreme a acestui stat membru permite un control jurisdicțional doar în drept și nu în fapt.

Cu privire la a treia și a patra întrebare

63 Prin cea de-a treia și a patra întrebare, care trebuie să se examineze împreună, instanța de trimitere întreabă dacă și, în situația afirmativă, în ce circumstanțe dreptul comunitar îi permite statului membru gazdă să subordoneze dreptul unui avocat de a-și exercita în permanență activitățile în acest stat membru sub titlul său profesional de origine unui test de cunoaștere a limbilor acestui stat membru.

64 În această privință, astfel cum reiese din considerentul 6 din Directiva 98/5, prin aceasta din urmă, legislatorul comunitar a intenționat, în special, să pună capăt acestei diferențe dintre normele naționale cu privire la condițiile de înregistrare la autoritățile competente, care erau sursa inegalității și a obstacolelor în calea liberei circulații (a se vedea, de asemenea, în acest sens, Hotărârea din 7 noiembrie 2000, Luxemburg/Parlamentul și Consiliul, cauza C-168/98, Rec., p. I-9131, punctul 64).

65 În acest context, articolul 3 din Directiva 98/5 prevede că avocatul care dorește să își exercite activitatea într-un stat membru, altul decât cel în care și-a obținut calificarea profesională, este obligat să se înregistreze la autoritatea competentă din acest stat membru, care trebuie să facă înregistrarea „în vederea atestării înregistrării sale la autoritatea competentă din acest stat membru de origine”.

66 Având în vedere obiectivul Directivei 98/5, amintit la punctul 64 al prezentei hotărâri, este necesar să se considere, după cum a considerat Guvernul Regatului Unit și Comisia, că legislativul comunitar a introdus, la articolul 3 din această directivă, o armonizare completă a condițiilor prelabile cerute pentru utilizarea dreptului oferit de aceasta.

67 Prezentarea în fața autorității competente din statul membru gazdă a unui document de atestare a înregistrării la autoritatea competentă din statul membru de origine apare astfel ca singura condiție careia trebuie să i se subordoneze înscrierea persoanei interesate în statul membru gazdă ceea ce îi permite să își exercite activitatea în acest ultim stat membru sub titlul profesional de origine.

68 Această analiză este confirmată prin expunerea motivelor propunerii Directivei Parlamentului European și a Consiliului care vizează facilitarea exercitării permanente a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care a obținut calificarea [COM(94) 572 final], în care, sub comentariul articolului 3 se precizează că „înregistrarea [la autoritatea competentă din statul membru gazdă] este de drept din momentul în care solicitantul obține atestarea înregistrării sale la o autoritate competentă din statul membru de origine”.

69 Astfel cum Curtea a arătat deja, legislativul comunitar s-a abținut de la a opta pentru un sistem de verificare *a priori* a cunoștințelor persoanelor în cauză în scopul facilitării exercitării libertății fundamentale de stabilire a unei anumite categorii de avocați migranți (a se vedea Hotărârea Luxemburg/Parlamentul și Consiliul, citate anterior, punctul 43).

70 Directiva 98/5 nu permite deci ca înregistrarea unui avocat european la o autoritate competentă din statul membru gazdă să poată să fie subordonată unei audieri care să permită acestei autorități să evalueze gradul de cunoaștere a limbilor acestui stat membru de către persoana în cauză.

71 Astfel cum au subliniat domnul Wilson, Guvernul Regatului Unit și Comisia, renunțarea la un sistem de verificare în prealabil a cunoștințelor, în special lingvistice, ale avocatului european este totuși însoțită, în Directiva 98/5, de o serie de norme care vizează asigurarea, la un nivel acceptabil în Comunitate, a protecției justițiabililor și a unei bune administrări a justiției (a se vedea Hotărârea Luxemburg/Parlamentul și Consiliul, citată anterior, punctele 32 și 33).

72 Astfel, obligația impusă de articolul 4 din Directiva 98/5 avocaților europeni să își exercite activitatea în statul membru gazdă sub titlul profesional de origine vizează, conform considerentului 9 din această directivă, să permită realizarea distincției între aceștia și avocații care profesează deja în acest stat membru, astfel încât justițiabilul să fie informat că profesionistul cărui îi încredințează apărarea intereselor sale nu a obținut calificarea în acest stat membru (a se vedea, în acest sens, Hotărârea Luxemburg/Parlamentul și Consiliul, citată anterior, punctul 34) și nu are, în mod necesar, cunoștințe, lingvistice în special, adecvate pentru tratarea dosarului său.

73 În ceea ce privește activitățile legate de reprezentarea și apărarea unui client în justiție, statelor membre li se permite să impună avocaților europeni care își exercită activitatea sub titlul profesional de origine, conform articolului 5 alineatul (3) din Directiva 98/5, să acționeze în consultare fie cu un avocat care profesează pe lângă instanța sesizată și care, dacă este necesar poate fi răspunzător în fața acesteia, fie cu un *avoué* care își exercită profesia pe lângă instanța respectivă. Această opțiune compensează eventualele insuficiențe ale avocatului european în cunoașterea limbilor utilizate în instanțele statului membru gazdă.

74 În temeiul articolelor 6 și 7 din Directiva 98/5, avocatul european este obligat să respecte nu numai normele profesionale și deontologice ale statului membru de origine, dar și pe cele ale statului membru gazdă, în caz contrar acesta fiind supus sancțiunilor disciplinare și asumându-și responsabilitatea profesională (a se vedea Hotărârea Luxemburg/Parlamentul și Consiliul, citate anterior, punctele 36-41). Una dintre regulile deontologice aplicabile avocaților este cel mai adesea, precum cele prevăzute în Codul de deontologie adoptat de Consiliul Barourilor din Uniunea Europeană (CCBE), o obligație, sancționată disciplinar, de a nu prelua cazuri despre care avocații știu sau ar trebui să știe că ies din sfera competențelor acestora, de exemplu din lipsa cunoștințelor lingvistice (a se vedea, în acest sens, Hotărârea Luxemburg/Parlamentul și Consiliul, citată anterior, punctul 42). Într-adevăr, dialogul cu clienții, autoritățile administrative și cu organismele profesionale ale statului membru gazdă, precum și respectarea normelor deontologice elaborate de autoritățile acestui stat membru, este de natură să impună avocatului european să aibă cunoștințe lingvistice adecvate sau să recurgă la asistență în cazul în care cunoștințele sunt insuficiente.

75 Astfel cum a procedat și Comisia, este, de asemenea, important să se sublinieze că unul dintre obiectivele Directivei 98/5 este, în temeiul considerentului 5, să răspundă „oferind posibilitatea avocaților să își exercite activitatea sub titlul permanent într-un stat membru gazdă sub titlul profesional din statul de origine, nevoilor utilizatorilor serviciilor juridice, care, din cauza fluxului de cauze în creștere, în special de pe piața internă a muncii, caută consiliere pe parcursul efectuării tranzacțiilor transfrontaliere în care dreptul internațional, dreptul comunitar și dreptul intern al statelor respective uneori se suprapun”. Astfel de dosare internaționale, precum și cauzele care intră sub incidența dreptului unui stat membru, altul decât cel gazdă, pot să nu necesite un grad de cunoaștere ridicat al limbilor acestui din urmă stat membru, precum cel cerut pentru rezolvarea dosarelor în care dreptul acestui stat membru este aplicabil.

76 În cele din urmă, este necesar să se sublinieze faptul că asimilarea avocatului european avocatului unui stat membru gazdă, pe care Directiva 98/5 urmărește să o faciliteze în temeiul considerentului 14, impune, în temeiul articolului 10 din această directivă, ca persoana în cauză să justifice o activitate efectivă și regulată de o durată de cel puțin de trei ani în dreptul acestui stat membru sau, în cazul unei durate inferioare, justificarea oricăror alte cunoștințe, formare sau experiență profesională în raport cu acest drept. O astfel de măsură îi permite avocatului european să se integreze profesional în statul membru gazdă, să se familiarizeze cu limba sau limbile acestui stat membru.

77 Având în vedere cele menționate anterior, este necesar să se răspundă la cea de-a treia și cea de-a patra întrebare că articolul 3 din Directiva 98/5 trebuie interpretat în sensul că înscrierea unui avocat la autoritatea competentă a unui stat membru, altul decât cel în care acesta a obținut calificarea în vederea exercitării activității sub titlul profesional din statul membru de origine nu poate să fie subordonată unei verificări prealabile a cunoștințelor legate de limbile statului membru gazdă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

78 Întrucât procedura are, în raport cu părțile din acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a depune observații în fața Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră), hotărăște:

1) Articolul 9 din Directiva 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea, trebuie să fie interpretat în sensul că acesta se opune unei proceduri de atac în cadrul căreia decizia de refuzare a înscrierii vizată la articolul 3 din directiva menționată trebuie să fie contestată, în primă instanță, în fața unui organ format exclusiv din avocați care își exercită activitatea sub titlul profesional din statul membru gazdă și, în apel, în fața unui organ format în majoritate de astfel de avocați, în timp ce recursul în casație în fața instanței supreme a acestui stat membru permite un control jurisdicțional doar în drept și nu în fapt.

2) Articolul 3 din Directiva 98/5 trebuie interpretat în sensul că înscrierea unui avocat la autoritatea competentă a unui stat membru, altul decât cel în care acesta și-a obținut calificarea, în vederea exercitării activității acolo, sub titlul profesional din statul membru de origine, nu poate să fie subordonată unei verificări prealabile a cunoașterii limbilor statului membru gazdă.

Semnături